

Віра Новосад

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

РОЗВИТОК ІДЕЇ ПАНСОФІЧНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ XVII – XVIII СТ.

Проаналізовано вияви ідеї пансофічної освіти Я.А.Коменського у контексті розвитку педагогічної думки XVII – XVIII століття. Акцентується увага на тому, що сприйняття ідеї пансофічності Коменського педагогічною думкою його сучасників і наступних епох знаходилося у безпосередній залежності від філософського та загальнонаукового сприйняття цілісності, від нового раціоналізму, що спричинив звуження смислового горизонту педагогіки – від цілісності триєдності натурального, раціонального і морального аспектів знань до раціонального наукового знання та сприйняття у Коменського лише правил дидактики в їх інструментальному аспекті.

Узагальнено, що явні і латентні вияви ідеї пансофічності вплинули у XVII ст. на зміст і структуру навчального плану латинських шкіл, які були відкриті у Німеччині і Голландії після видання «Великої дидактики» 1657), педагогіку янсеністів і пієтистів, англійську систему освіти після поїздки Коменського до Англії в 1642 році, навчання в латинських школах Америки, відкритих молодими американцями, що отримали освіту в англійських університетах, формування педагогіки квакерів під безпосереднім впливом пієтизму, розвиток педагогічної системи Ю. Крижанича.

Зроблено висновок, що в епоху Просвітництва ідея пансофічності, котра орієнтує педагогічну науку і практику на формування цілісного образу світу, не була затребувана в новій соціокультурній ситуації, а «пансофічний лексикон» Коменського змінювався відповідно до неї.

Ключові слова: ідеї пансофічності, латинська школа, каменіологія, пієтизм, пансофічна освіта, педагогічна думка.

Постановка наукової проблеми та її значення. У сьогочасних умовах актуалізується значущість історико-педагогічних, культурологічних, філософських, суспільних поглядів учених минулих століть, їх інтерпретація, долучення до сучасного наукового дискурсу у контексті конструктивного розвитку вітчизняної педагогічної науки.

Доцільність звернення до ідеї пансофічності, що орієнтує педагогічну науку і практику на формування цілісного образу світу і людини, багатомірність світобачення, взаємодоповнюваність різних аспектів світосприймання, розвинутої у творчому доробку Я.А.Коменського зумовлена її особливим місцем серед ідей, що визначають «позачасовий характер інваріантного ядра педагогічного знання», позаяк «історія каменіології», за твердженням Е.Днепров, чітко відображає історичний рух самої педагогіки як науки. І тому аналіз шляху, що пройшла каменіологія, суттєво важливий для відтворення історії цієї науки» [1, с.296].

Аналіз досліджень (М. Арцишевська, Д. Лордкіпанідзе, С.Марчукова, С.Миропольський, А.Піскунова, Й. Полішенський, С. Соучек та ін.) засвідчує зацікавлене ставлення науковців до педагогічної спадщини Я.А.Коменського загалом, та його Пансофії зокрема, як безцінного внеску у скарбницю світової прогресивної педагогічної думки.

Мета статті: проаналізувати вияви ідеї пансофічної освіти Я.А.Коменського у контексті розвитку педагогічної думки XVII – XVIII століття.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Відзначимо, що сприйняття ідеї пансофічності Коменського педагогічною думкою його сучасників і наступних епох знаходилося, передусім, у безпосередній залежності від філософського та загальнонаукового сприйняття цілісності. Звертаємо увагу на те, що новий раціоналізм XVII століття, в руслі якого розвивалася наука Нового часу, став, як слушно зауважує С.Марчукова «причиною звуження смислового горизонту педагогіки – від цілісності триєдності натурального, раціонального і морального аспектів знань до раціонального наукового знання» [2, с.200]. А відтак, уже з кінця XVII ст. у міру секуляризації (від лат. *secularis* – мирський, світський – перетворення церковної і монастирської власності на власність світську, державну) [3, с.615] знань (звільнення від релігійного впливу) ідеї інструментального розуму починають господарювати в науці і, відповідно, в педагогіці Нового часу і Просвітництва, котра приймає у Коменського лише правила дидактики. При цьому виокремлюються здебільшого ідеї, які відповідають цілям інструментального знання (К. Шаллер) [4, с.527]. На думку К. Шаллера «педагогіка Коменського, що приймалася лише як дидактика, отримала більшу підтримку. Проте вона в цій якості не виконала універсальні пансофічні

наміри її автора <...> *Arg didactica*, дидактична майстерність полягає в швидкому, достовірному і прийнятному навчанні, однак в цьому універсальному розумінні немає знань, мудрість і пансофія залишилися осторонь ...» [5, с. 68, 70].

Загалом аналіз коменіологічних текстів (П.Блонський, В.Кларин, К.Schaller) [6, 7, 4] дозволяє зробити висновок про те, що вже в європейській педагогіці другої половини XVII ст. ідея пансофійності була відкинута як застаріла: «сучасники Коменського увінчали його славою, хоча водночас не залишили жодного пункту його творчості без критики; нащадки не робили ні того, ні іншого – вони просто забули про Коменського» (П.Блонський) [6, с. 107].

Ми погоджуємося з думкою С.Марчукової, що популярність і авторитет Коменського, а також вихід повного зібрання його творів в Амстердамі (1657 р.) сприяли тому, що в окремих напрямках педагогічної думки останньої третини XVII ст. розвивалися різні аспекти його пансофічних устремлінь як у явному, так і в латентному (від латин. *latens* - прихований) [3, с.373] вияві [2]. Зокрема, з одного боку, візит Коменського до Англії в 1641-1642 рр. та встановлення контактів з англійськими науковими колами вплинув на всю його подальшу діяльність як реформатора європейської освіти (в Голландії, Угорщині, Польщі, Швеції). А з іншого боку, на стан і розвиток наукової думки в Англії вплинули педагогічні праці Я.А.Коменського, створені ним як до 1642 року, так і після від'їзду з Англії. Цьому сприяла місіонерська діяльність Богемських братів, скерованих Коменським до Англії в 50-е роки XVII ст. (R. Kruger) [8].

Аналіз історико-педагогічної літератури дозволяє зробити висновок про те, що явні і латентні вияви ідеї пансофійності вплинули у XVII ст. на :

- зміст і структуру навчального плану латинських шкіл, які були відкриті у Німеччині і Голландії після видання «Великої дидактики» 1657);
- педагогіку янсеністів і пієтистів;
- англійську систему освіти після поїздки Коменського до Англії в 1642 році;
- навчання в латинських школах Америки, відкритих молодими американцями, що отримали освіту в англійських університетах;
- формування педагогіки квакерів під безпосереднім впливом пієтизму;
- розвиток педагогічної системи Ю. Крижанича (1617 – 1683).

Схарактеризуємо деякі аспекти окреслених напрямків. Насамперед, видання «Великої дидактики» (1657р.) у повному зібранні творів Я.А.Коменського сприяло відкриттю латинських шкіл у Німеччині і Голландії після того, як 7 лютого 1658 року копії щойно видрукованої праці були розіслані у різні країни друзям і послідовникам Коменського, на думку яких цей твір є серцевиною і суттю пансофії, що містить ключі до освітніх реформ. При цьому пансофічний метод упроваджувався в Амстердамі, Еслінгені, Тюбінгені. До 1669 року програма латинської школи, запропонована Коменським у «Великій дидактиці», була впроваджена в 250 латинських школах Вюртенберга (D. Сарковб) [9, с. 29]. Нам видається, що розповсюдженню пансофічних ідей Коменського та їх упровадженню в Голландії сприяло й те, що саме в цій країні він провів останні сімнадцять років свого життя, протягом яких активно працював.

Щодо розвитку ідеї пансофійності в педагогіці янсеністів і пієтистів, то нам імпонує позиція П.Соколова, який, аналізуючи педагогічні системи XVII ст. після Коменського, відзначає: якщо для янсеністів, послідовників К.Янсенія (1585-1638), було характерним використання «деяких навіювань Коменського», то роялісти «часто діяли виключно в дусі Коменського», а пієтизм «цілком дотичний із його поглядами» [10, с. 271, 273, 288].

Зауважимо, роялісти (представники найбільш відомої школи янсеністів, яка була розташована в монастирі Пор-Ройяль) об'єднували у своїй громаді («гурток Пор-Ройяля») протестантів і католиків. Метою їхнього навчання було, передусім, виховання, здатне підтримати людину у важку хвилину життя. Особлива увага приділялася релігійному вихованню. Водночас учні отримували фундаментальну освіту, що відповідала рівню швидко розвиваючої науки цієї епохи, де першоосновою навчальної програми була рідна мова, а також древні і нові мови, філософія, історія, географія і математика. Пієтизм (від лат. *pietas* – благочестя) прагнув до виховання релігійного почуття у відповідності з індивідуальністю учня, до посилення практичної спрямованості шкільної освіти. Засновником пієтизму вважається Ф.Шпенер (1635-1705), молодший сучасник Коменського, добре знайомий із його працями, а найвідомішим представником – А. Франке (1663-1727). Він є автором твору «Коротке елементарне керівництво як виховати дітей до справжнього благочестя та християнської мудрості», в якому популяризувалося більшість ідей Коменського, розвинутих у «Материнській школі» та «Великій дидактиці». Суттєвим є те, що учні А.Франке – К. Землер та І.Геккер у подальшому відкрили в Німеччині перші реальні школи (M. Večková) [11].

На думку М.Котової, в англомовних країнах «Моравська церква» («Moravian Church»), послідовники Богемських братів, продовжувала і розвивала педагогічні погляди Коменського, що отримали розповсюдження в Англії після його поїздки до цієї країни в 1642 році на запрошення англійського парламенту для розроблення плану реформування англійської системи освіти [12]. У праці Д. Дьюрі «Реформована школа» («The Reformed School», 1648), яка тривалий час залишалася в рукописі (була надрукована у 1958 році), відображено вплив пансофічних задумів Коменського щодо запропонованої програми реформування англійської школи. Більш ґрунтовно плани реформування школи в дусі ідеї пансофічності представлені в переписці між Гартлібом, Дьюрі і Коменським, що подається у творі Г.Тернбулла («Гартліб, Дьюрі і Коменіус: вибірка з документів Гартліба») (G. H. Turnbull) [13].

Відзначимо, ідеї Я.А.Коменського ще за його життя були відомі в англомовних країнах та в Америці через посередництво молодих американців, які отримали освіту в англійських університетах [14, с. 53]. Так, у 1644 році англійські переселенці на березі Массачусетського заливу відкрили в Америці першу американську школу за проектом Коменського.

Стосовно педагогіки квакерів, яка формувалася під безпосереднім впливом пієтизму, то її концептуальним підґрунтям є ідеї молодшого сучасника Коменського Дж. Фокса (1624-1691) про таку освіту, яка б давала можливість доступу до «внутрішнього світу» в кожній людині. Порівняльний аналіз основних положень педагогіки квакерів із принципами реалізації ідей пансофічності, розвинутих у педагогічному доробку Коменського, засвідчує їх сутнісну близькість, позаяк квакери розвивають уявлення Коменського про «внутрішній світильник», здатний освітити шлях у «лабіринті світу», про сприйняття освіти в цілісному контексті життєвого шляху людини, її знань, досвіду. Суттєво, що педагогіка квакерів як приклад опосередкованого впливу ідеї пансофічності, як один із напрямів альтернативної педагогіки активно розвивається і в сучасній Англії.

Педагогіку Ю.Крижанича, філософа й педагога, іезуїта хорватського походження, який за своїми філософськими поглядами був переконаним стоїком, часто порівнюють із пансофічними поглядами Коменського, оскільки в надрах саме цієї течії, по-перше, здебільшого сформувалися філософсько-методологічні засади ідеї пансофічності, як-от: інтегральне сприйняття світу, ідея всезагальності як основа освітньої стратегії тощо. По-друге, започатковані філософські й загальнонаукові категорії як провідні категорії педагогіки – науки Нового часу в педагогічній спадщині Я.А.Коменського.

Існує думка [2], що в епоху Просвітництва в європейській культурі утвердилось уявлення про можливість перебудови світу на раціональній основі. При цьому новий тип раціональності виражався у прагненні зрозуміти людину як цілковито детерміновану діючими причинами, зовнішніми обставинами, ланцюгом діючих причин. Як стверджує П.Гайденко, наслідком спроби переведення всієї системи людського знання на мову природнонаукових понять є «філософія обставин» як проекція механіки на науку про людину [15, с.3-7]. Суттєвою вважаємо позицію Л.Косаревої, згідно якої відійшла в минуле характерна для науки XVI-XVII ст. «вплавленість» цінностей у змістове ядро наукової програми [16, с. 57]. А відтак, на цьому фоні ідея пансофічності, пансофічні твори Коменського сприймалися як старі схоластичні забобони (M. Vešková) [11]. Це дозволяє нам зробити висновок, що ідея пансофічності, що орієнтує педагогічну науку і практику на формування цілісного образу світу, не була затребувана в новій соціокультурній ситуації.

У контексті дослідження вартісними нам видаються узагальнення К.Шаллер щодо порівняння універсалізму Коменського з універсалізмом його сучасника Г.Лейбніца – філософа, математика, фізика, юриста, політичного діяча, письменника, лінгвіста й теолога, якого прийнято вважати останнім універсальним ученим Нового часу.

К. Шаллер вважає (ми погоджуємося з цією думкою), що Коменського не можна назвати універсальним ученим відповідно до сучасного розуміння цього терміна, оскільки «універсалізм Коменського іншого роду. Це універсалізм, який не обмежується знаннями, спрямованими на ясність і чіткість, що належать до мудрості, універсалізм, в якому свідомість і поведінка зливаються в одне» [4, с. 66]. І що найголовніше пансофічне знання є контрастом універсальній ученості післякартезіанської науки, позаяк ідея пансофічності передбачає досягнення знання, здатного виправити справи людські, покращити стосунки між людьми (К. Шаллер) [4, с. 70; 5].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, дослідження розвитку ідеї пансофічності в контексті історії педагогічної думки XVII ст. дозволяє зробити висновок про те, що починає формуватися, в руслі якого розвивалась наука Нового часу, сприяв звуженню смислового горизонту педагогіки – від цілісності триєдності натурального, раціонального і морального аспектів знань до раціонального наукового знання, секуляризації та диференціації знань. Педагогічна думка приймає у Коменського лише правила дидактики в їх інструментальному аспекті. Для епохи Просвітництва

характерне подальше формування канонів класичного природознавства, прагнення поєднати все розмаїття природи в рамки механічної картини світу, виявляє трактування цілого як простої суми його частин, сумативне розуміння цілісності. На цьому фоні ідея пансофійності сприймається як застаріла. Цьому сприяє «пансофічний лексикон» Коменського, смисл основних категорій якого («цілісність», «універсалізм», «енциклопедизм» та ін.) змінювався відповідно до нової соціокультурної ситуації. *Перспективи подальших наукових розвідок пов'язуємо з розкриттям трансформації евристичного потенціалу пансофійності Я.А.Коменського в сучасну освітню систему України.*

Джерела та література

1. Днепров Э. Д. Я. А. Коменский в отечественной историографии советского периода: основные этапы и тенденции изучения / Э. Д. Днепров // Человек – культура – общество в концепции Яна Амоса Коменского: материалы Междунар. симп. к 400-летию со дня рождения Я. А. Коменского, Москва, 1990 г. / Рос. акад. наук, Ин-т славяноведения и балканистики. – М., 1997. – с. 296.
2. Марчукова С.М. Развитие идеи пансофийности в педагогических трудах Я.А.Коменского / Светлана Марковна Марчукова: диссерт. ... ученой степени доктора педагогических наук 13.00.01 – Общая педагогика, история педагогики и образования (педагогические науки). – Санкт-Петербург, 2014. – 391с.
3. Сучасний словник іншомовних слів / [уклад. Нечволод Л.І.].– Х.: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2007.– 768с.
4. Schaller, K. Die Pädagogik des Johann Amos Comenius und die Anfänge des pädagogischen Realismus im 17. Jahrhundert / Klaus Schaller. – 2., durchges. Aufl. – Heidelberg : Quelle und Meyer, 1967. – 541 S.
5. Шаллер К. Універсалізм Я. А. Коменського / К. Шаллер // Человек – культура – общество в концепции Яна Амоса Коменского : материалы Междунар. симп. к 400-летию со дня рождения Я. А. Коменского, М., 1990 г. / Рос. акад. наук, Ин-т славяноведения и балканистики. – М., 1997. – С. 65–73.
6. Блонский П. П. Ян Амос Коменский / П. П. Блонский. – М. : К. И. Тихомиров, 1915. – IV, 121 с.
7. Кларин М. В. Я. А. Коменский: личность и общество / М. В. Кларин // Магистр. – 1992. – № 5. – С. 46–52.
8. Bilder aus der Herrnhuter Mission: Fotografien des 19. Jahrhunderts aus den Sammlungen des Unitätsarchivs / hrsg. von Rüdiger Krüger. – Herrnhut: Comenius-Buchhandlung, 2008. –161 S.
9. Comenius J. A. Opera didaktica omnia J. A. Komenského / aut. textu: D. Capková. -Praha : Pedagogické muzeum J. A. Komenského v Praze ; Píseň : Muzeum Komenského v Píseň, 2007. – 144 s.
10. Соколов П. А. История педагогических систем / П. Соколов. – 2-е изд., испр. и доп. – Пг. : В. С. Клецов, 1916. – [2], II, 708 с.
11. Večková M. Das Werk Komenskés in seinem Nachleben / Marta Večková // Symposium Comenianum 1986 : J. A. Comenius's contribution to world science and culture, Liblice, June 16–20, 1986 / Českosl. akademie věd, Ped. ústav Jana Amose Komenského. – Prague, 1989. – P. 215–226.
12. Котова М. Ю. Значение миссии Яна Амоса Коменского в Англию / М. Ю. Котова // Ян Амос Коменский и современный мир: материалы междунар. науч.-практ. конф., Санкт-Петербург, 15–16 нояб. 2010 г. / С.-Петербург. гос. ун-т [и др.]. – СПб., 2011. –С. 87–92.
13. Turnbull G. H. Hartlib, Dury and Comenius: gleanings from Hartlib's papers / G. H. Turnbull. – Liverpool: Univ. Press of Liverpool; London: Hodder & Stoughton, 1947. – XI, 477 p.
14. Красновский А. А. Ян Амос Коменский / А. А. Красновский. – М.: Учпедгиз, 1973. – 324 с.
15. Гайденок П. П. Христианство и генезис новоевропейского естествознания / П. П. Гайденок // Вопр. истории естествознания и техники. – 1995. – № 1. – С. 3–20.
16. Косарева Л. М. Социокультурный генезис науки Нового времени: филос. аспект проблемы / Л. М. Косарева. – М.: Наука, 1989. – 159 с.

References

1. Dneprov E. D. Ya. A. Komenskiy v otechestvennoy istoriografii sovetskogo perioda: osnovnyie etapy i tendentsii izucheniya / E. D. Dneprov // Chelovek – kultura – obschestvo v kontseptsii Yana Amosa Komenskogo: materialyi Mezhdunar. simp. k 400-letiyu so dnya rozhdeniya Ya. A. Komenskogo, Moskva, 1990 g. / Ros. akad. nauk, In-t slavyanovedeniya i balkanistiki. – M., 1997. – s. 296.
2. Marchukova S.M. Razvitie idei pansofiynosti v pedagogicheskikh trudah Ya.A.Komenskogo / Svetlana Markovna Marchukova: dissert. ... uchenoy stepeni doktora pedagogicheskikh nauk 13.00.01 – Obschaya pedagogika, istoriya pedagogiki i obrazovaniya (pedagogicheskie nauki). – Sank-Peterburg, 2014. – 391s.
3. Suchasny`j slovny`k inshomovny`x sliv / [uklad. Nechvolod L.I.].– X.: TORSING PLYuS, 2007.– 768s.
4. Schaller, K. Die Pädagogik des Johann Amos Comenius und die Anfänge des pädagogischen Realismus im 17. Jahrhundert / Klaus Schaller. – 2., durchges. Aufl. – Heidelberg : Quelle und Meyer, 1967. – 541 S.
5. Shaller K. Universalizm Ya. A. Komenskogo / K. Shaller // Chelovek – kultura – obschestvo v kontseptsii Yana Amosa Komenskogo : materialyi Mezhdunar. simp. k 400-letiyu so dnya rozhdeniya Ya. A. Komenskogo, M., 1990 g. / Ros. akad. nauk, In-t slavyanovedeniya i balkanistiki. – M., 1997. – S. 65–73.
6. Blonskiy P. P. Yan Amos Komenskiy / P. P. Blonskiy. – M.: K. I. Tihomirov, 1915. – IV, 121 s.
7. Klarin M. V. Ya. A. Komenskiy: lichnost i obschestvo / M. V. Klarin // Magistr. – 1992. – № 5. – S. 46–52.
8. Bilder aus der Herrnhuter Mission: Fotografien des 19. Jahrhunderts aus den Sammlungen des Unitätsarchivs / hrsg. von Rüdiger Krüger. – Herrnhut: Comenius-Buchhandlung, 2008. –161 S.

9. Comenius J. A. Opera didaktika omnia J. A. Komenského / aut. textu: D. Capkovb. -Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského v Praze; Pferov: Muzeum Komenského v Pferově, 2007. – 144 s.
10. Sokolov P. A. Istoriya pedagogicheskikh sistem / P. Sokolov. – 2-e izd., ispr. i dop. – Pg.: V. S. Klestov, 1916. – [2], II, 708 s.
11. Bečkova M. Das Werk Komenskés in seinem Nachleben / Marta Bečkova // Symposium Comenianum 1986: J. A. Comenius's contribution to world science and culture, Liblice, June 16–20, 1986 / Českosl. akademie věd, Ped. ustav Jana Amose Komenského. – Prague, 1989. – P. 215–226.
12. Kotova M. Yu. Znachenie missii Yana Amosa Komenskogo v Angliyu / M. Yu. Kotova // Yan Amos Komenskiy i sovremenniy mir: materialy mezhdunar. nauch.–prakt. konf., Sankt–Peterburg, 15–16 noyab. 2010 g. / S.-Peterb. gos. un-t [i dr.]. – SPb., 2011. –S. 87–92.
13. Turnbull G. H. Hartlib, Dury and Comenius: gleanings from Hartlib's papers / G. H. Turnbull. – Liverpool: Univ. Press of Liverpool; London: Hodder & Stoughton, 1947. – XI, 477 p.
14. Krasnovskiy A. A. Yan Amos Komenskiy / A. A. Krasnovskiy. – M.: Uchpedgiz, 1973. – 324 s.
15. Gaydenko P. P. Hristianstvo i genezis novoevropeyskogo estestvoznaniya / P. P. Gaydenko // Vopr. istorii estestvoznaniya i tehniki. – 1995. – № 1. – S. 3–20.
16. Kosareva L. M. Sotsiokulturniy genezis nauki Novogo vremeni: filos. aspekt problemy / L. M. Kosareva. – M.: Nauka, 1989. – 159 s.

Вера Новосад. РАЗВИТИЕ ИДЕИ ПАНСОФИЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В КОНТЕКСТЕ ИСТОРИИ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ МЫСЛИ XVII – XVIII ВВ.

Проанализировано выявление идеи пансофичного образования Я.А.Коменского в контексте истории педагогической мысли XVII – XVIII веков. Акцентируется внимание на том, что восприятие идеи пансофийности Коменского педагогической мыслью его современников последующих эпох находилось в непосредственной зависимости от философского и общенаучного восприятия целостности, от нового рационализма, способствовавшего сужению смыслового горизонта педагогики – от целостности триединства натурального, рационального и морального аспектов знаний к рациональному научному знанию и восприятию у Коменского только правил дидактики в их инструментальном аспекте. Обобщено, что явные и латентные проявления идеи пансофийности повлияли в XVII в. на содержание и структуру учебного плана латинских школ, открытых в Германии и Голландии после «Великой дидактики» (1657), педагогику янсенистов и пиетистов, английскую систему образования после поездки Коменского в Англию в 1642 году, обучение в латинских школах Америки, открытых молодыми американцами, получившими образование в английских университетах, формирование педагогики квакеров под непосредственным влиянием пиетизма, развитие педагогической системы Ю. Крижанича. Сделан вывод о том, что в эпоху Просвещения идея пансофийности, ориентирующая педагогическую науку и практику на формирование целостного образа мира, не была воспринята в новой социокультурной ситуации, а «пансофический лексикон» Коменского изменялся в соответствии с ней.

Ключевые слова: *идея пансофийности, латинская школа, камиология, пиетизм, пансофическое образование, педагогическая мысль.*

Vira Novosad. DEVELOPMENT OF THE PANSOPHIA EDUCATIONAL IDEA IN THE HISTORY CONTEXT OF PEDAGOGICAL THOUGHT (XVII – XVIII CENTURIES).

The ideas of the Comenius's Pansophia education in the context of the development of the pedagogical thought of the seventeenth and eighteenth centuries were analysed. The emphasis is on the fact that the perception of the ideas of the Pansophic Comenius pedagogical thought of his contemporaries and subsequent epochs was directly dependent on the philosophical and general scientific perception of integrity, from the new rationalism that caused the narrowing of the semantic horizon of pedagogy - from the integrity of the trinity of the natural, rational and moral aspects of knowledge to rational scientific knowledge and acceptance of Comenius only rules of didactics in their instrumental aspect. It is generalized that explicit and latent manifestations of ideas of pansophyc influence in the XVII century on the content and structure of the curriculum of the Latin schools that were opened in Germany and Holland after the publication of the Great Didactics 1657), the pedagogy of Jansenists and Pietists, the English system of education after the Comenius trip to England in 1642, studies in Latin schools in America, open to young people Americans who have received education in English universities, the formation of the pedagogy of Quakers under the direct influence of piety, the development of Y. Kryzhanych's pedagogical system.

It is concluded that in the epoch of Enlightenment the idea of pansophy, which focuses on pedagogical science and practice on the formation of a holistic image of the world, was not claimed in the new socio-cultural situation, and Comenius's "pansophical lexicon" varied according to it.

Key words: *the ideas of pansophy, Latin school, Comeniology, pietism, pansophical education, pedagogical thought.*

Стаття надійшла до редколегії 09.09.2018 р.